

Barcode - 99999990835075
Title - Vaishnavonun nityakram.
Subject -
Author -
Language - gujarati
Pages - 19
Publication Year - 0
Creator - Fast DLI Downloader
<https://github.com/cancerian0684/dli-downloader>
Barcode EAN.UCC-13

9 999999 083507

॥ माजीना पाठना ॥

सं. क.

गणवोनुं नित्यकर्म.

॥ मि श्रीदेवकीनंदनाचार्यान्मज श्रीवल्लभ

आचार्यजीनी आज्ञानुसार

छपान्युं.

मुम्बई,

“ तत्त्वविवेचक ” प्रेस.

संवत् १९७१ चैत्रमास

સાંસ્કૃતિક
સાહિત્ય
સંસ્થા

સાંસ્કૃતિક સંસ્થા

ચિત્ર. પ ૨૨૨૨૨૨

શ્રીગોકુલચંદ્રમાળના

જ્ઞાવોએ વર્તવાના

સક્ષિત સદાચાર અર્થાત્ સૂચકગ્રંથી ગીતીને

રાત્રે સૂવુ ત્યાં સૂધીના વર્તનના નિયમો.

વેળવોએ ગ્રંથ કાળમા ગરુ પાછલી પાચ ઘડી રાત્રિ બાકી હોય તે સમયને ગ્રંથકાળ કહેછે તે સમયે ગીતી પ્રથમ માળા તથા અધિકાર પ્રમાણે લીધેલા ઉપવીતને સંભાળી તેના દર્શન કરવા બૃહન્નારદીય પુરાણમા કહ્યું છે કે -

બ્રાહ્મે મુહર્તે ચોત્થાય પરબ્રહ્મ વિચિન્તયેત્ ॥

બ્રાહ્મમુહૂર્તમા એટલે ઉપર દર્શાવેલા કાળમા ગીતી, પરબ્રહ્મ એટલે શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું હૃદયમા પરિચિતન કરવું વળી કહ્યું છે કે

વંદે સર્વોપનિષદાં સારમેકપદસ્થિતમ્ ।

કરસ્ફુરન્મુરલિકાશ્યામલં બ્રહ્મકોમલમ્ ॥

સર્વે ઉપનિષદોના સારરૂપ અને એક ચરણારવિદે કરીને સ્થિત એવા સુશોભિત શ્રીહસ્તમા મોરલી ધારણ કરનાર, મેઘશ્યામ પરબ્રહ્મ પુર-
ષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણ જે શ્રીગોકુલચંદ્રમાળ તેમનું ધ્યાન ધરી વદન કરવું પછી નીચે પ્રમાણે નામોના ઉચ્ચારણ કરવા —

૧ શ્રીગોવર્ધનનાથજી ૨ શ્રી નવનિતપ્રિયાજી ૩ શ્રી મથુરેશજી
૪ શ્રીવિકૃલનાથજી ૫ શ્રી દ્વારકાનાથજી ૬ શ્રીગોકુલનાથજી ૭ શ્રીગોકુલચં-
દ્રમાજી ૮ શ્રીમદનમોહનજી ૯ શ્રીબલદેવજી ૧૦ શ્રીચમુનાજી ૧૧ શ્રીગિ-
રિરાજજી ૧૨ શ્રીવલ્લભાચાર્યમહાપ્રભુજી ૧૩ ગોસ્વામિ શ્રી વિકૃલનાથજી
(તેમના પુત્ર) ૧૪ શ્રીગિરધરજી ૧૫ શ્રીગોવિદરાયજી ૧૬ શ્રીબાલકૃષ્ણજી
૧૭ શ્રીગોકુલનાથજી ૧૮ શ્રીરઘુનાથજી ૧૯ શ્રીચંદ્રનાથજી ૨૦ શ્રીચંદ્ર-
શ્યામજી ૨૧ પોતાના ગુરુદેવ આમ એકવીશ નામોના ઉચ્ચારણ કરવા
તે પછી દેહકૃત્ય કરવું તેની વિગત —

શૌચ—શૌચનેમાટે જળનું મોટું પાત્ર ભરીને, યથાવકાશ ધરથી અથવા ગામથી દૂર નૈઋત્ય દિશામા શૌચ કરવા જવું. દેવભૂમિ, નદી, તળાવ, રાજમાર્ગ વગેરે સાર્વજનિક ઉપયોગના સ્થાનમા શૌચ કરવામાટે કદી પણ ખેસવું નહિ શૌચ કરવા ખેસતા પહેલા વસ્ત્રથી મોઢા, નાક તથા માથાને વીંટવું ઉપવીત જમણે કાને ચઢાવવું ખુલ્લી ભૂમીપર શૌચ કરવા ખેસતા પહેલા ભૂમિને ધાસથી ઢાકવી શૌચ સમયે મનમા બોલવાનો શ્લોક

उद्धृतासि वराहेण

देहस्य मलसंबंधः ॥

એ રશોક બણી, ત્રણ પાડી, દિવસે ઉત્તરમુખે અને રા-
ત્રિએ દક્ષિણમુખે બેસવું. સ-મુખ પુઠ કરીને કાંઈ કાળેપણુ બેસવું
નહિ. શોય કરતા બેસવું નહિ અને થુકવું પણ નહિ. શોય કર્યા પછી હાથ
ધાવાની વિધિ, માટીના પ્રમાણુ વિષે રશોક:—

एका लिंगे गुदे पंच तथा वामकरे दश ।

उभयोः सप्त दातव्याः पादयोस्तु त्रिभिस्त्रिभिः ॥

અર્થ—મૂત્ર ઈંદ્રિયને એકવાર. ગુદાને પાંચવાર, ડાબા હાથને દશવાર,
ફરી બેઉ હાથ ભેગા કરીને સાતવાર માટી સહિત જળથી ધોવા. તે પછી
અંગ્રેકા પગને પણ ત્રણ ત્રણ વખત માટી તથા જળથી ધોવા. તે પછી
કોગળા કરવા. કોગળાનો વિધિ:—

मूत्रे पुरीषे मुक्तांते रेतःप्रस्रवणे तथा ।

चतुरष्टद्विषट्द्वયष्टगंडूषैःशुद्धिमाप्नुयात् ॥

અર્થ—પિશાબ કરીને ચાર, શોય કરીને આઠ, જમ્યા પછી બાર,
વિષયના અતમા સોળ કોગળા કરવાથી શુદ્ધ થવાય છે.

દંતધાવન—દાંતણુ કરવાનો વિધિ —

अपामार्गं बादरं वा द्वादशांगुलमव्रणम् ।

कनिष्ठांगुलिवत्स्थूलं पर्वार्धकृतकूर्चकम् ॥

અર્થ—અધાડો અથવા બોગડી વગેરે વૃક્ષના દાંતણુ બાર આગળ
લાખા, ટચતી આગળીના ટેરવા જેટલા જડા લેવા દાંતણુની સ્તુતિનો રશોક —

आयुर्बलं यशो वर्चः प्रजापशुवसूनिच ।

ब्रह्म प्रज्ञां च मेघांच त्वन्नोदेहि वनस्पते ॥

અર્થ—હે વનસ્પતે! તું મને આયુષ્ય, બળ, યશ, કાન્તિ, પ્રજા,
પશુ, દ્રવ્ય, જ્ઞાન તથા બુદ્ધિ આપ. આ રશોક બણી દાંતણુ કરવું પછી
બાર કોગળા કરી મુખ શુદ્ધ કરવું. તતને દિવસે કાંઈ દાંતણુ કરવું નહિ,
પણ સારી રાખથી દાંત ધસીને દાંતણુ કરવું.

સ્નાન—નાહવાનો વિધિ—પ્રથમ આખે જળ લગાડી, ચોટલીની
ગાંઠ વાળી પ્રાણાયામ કરવો. પછી નીચે પ્રમાણુ સ કલ્પ કરવો —

ममोपात्तदुरितक्षयद्वाराश्रीकृष्णप्रीत्यर्थं सकलकर्म-

योग्यतासिद्ध्यर्थं प्रातःस्नानमहं करिष्ये ॥

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ નિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૧૬૬

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ વૈષ્ણવોનું જિત્ત ૩મું

વિષય

પછી ગ ગાદિક તીર્થોનુ આવાહન કરવુ તેનો મત્ર —

પુષ્કરાદ્યાનિ તીર્થાનિ ગંગાદ્યાઃ સરિતસ્તથા ।

આગચ્છંતુ પવિત્રાણિ સ્નાનકાલે સદા મમ ॥

શ્રીકૃષ્ણવલ્લભે દેવિ યમુને પાપહારિણિ ।

સેવાયે સ્નાતુમિચ્છામિ જલેઽસ્મિન્સન્નિધિં કુરુ ॥

આ મત્ર ભણી ત્રણવાર સ્નાન કરવુ. ટાઢા જળથી કોગળા કરી . અતરમા શ્રીહરિસ્મરણપૂર્વક સ્નાન કરવુ નાહાતી વખતે પગના જળનો તથા એકાજળના છાટાના બચાવ રાખવો. બોલવુ નહિ. નાહ્યા પછી અગુછાથી પહેલા મોઢુ લૂછવુ પછી આખુ શરીર લૂછવુ પછી ઘોઁએલા શુદ્ધ વસ્ત્ર પહે ના, તથા એઢવા પછી આસન ઉપર બેસી દેહની શુદ્ધિ માટે ભગવાનનુ ચરણામૃત મુખમા લેવુ, પછી આખે તથા કપાળે લગાડવુ. પછી શુદ્ધ જળથી આચમન કરી, ચોટલીની ગાઠ બાધવી

તિલક—પછી ભગવાનના પ્રમાદી કેસર, કુકુમ, ચંદન, ઈત્યાદિમા ગોપીચંદન મેળવી વૈષ્ણવોએ બાર સ્થાનોમા બાર તિલક કરવા. તેના પ્રમાણનો શ્લોક સ્કંધપુરાણના માર્ગશીર્ષ માહાત્મ્યમા આ પ્રમાણુ છે —

બ્રહ્મન્દ્રાદશપુંડ્રાણિ વૈષ્ણવઃ સતતં ધરેત્ ।

મૂર્ધ્નિ મૂલેન મંત્રેણ શેષં દ્વાદશનામભિઃ ॥

વળી પદ્મપુરાણમા કહ્યુ છે કે —

ઉર્ધ્વપુંડ્રં તુ સર્વેષાં નનિષિદ્ધં કદાચન ।

ધાર્મ્યેયુઃ ક્ષત્રિયાદ્યા વિષ્ણુભક્તા ભવંતિ યે ॥

અર્થ—ક્ષત્રિય ઈત્યાદિ જાતિયોમા જે વિષ્ણુભક્ત હોય તેણુ તેા ઉર્ધ્વપુંડ્ર તિલક કરવુ સર્વેને ઉર્ધ્વપુંડ્ર તિલક કરવાનો અધિકાર છે. કોઈ ઠેકાણુ પણ તેનો નિષેધ કરેલો નથી વાસુદેવ ઉપનિષદ્ વગેરેમા બ્રાહ્મણોએ બાર તિલક કરવાનો વિધિ પ્રસિદ્ધ છે. તિલકના આકારનો શ્લોક. તત્વદીપ નિબંધમા કહ્યુ છે —

દંડાકારં લલાટે સ્યાત્ પદ્માકારં તુ વક્ષસિ ।

વેણુપત્રનિભં બાહ્યોરન્યદ્વીપાકૃતિ સ્મૃતમ્ ॥

અર્થ—લલાટમા ડંડાકૃતિ એટલે ભગવાનના ચરણના આકારનું તિલક કરવું વક્ષસ્થળ એટલે હૃદયમા ખીડેલા કમળના આકારનું તિલક કરવું બે બાહુપર વાસના પત્રના આકારના તિલક કરવા અને બાકીના ઠેકાણુઓમા દીવાની જ્યોતિના આકારના તિલક કરવા. તિલક કરતી વખતે નીચે પ્રમાણુ ભગવાનના નામોનો ઉચ્ચારણુ કરવો.

૧ લલાટમાં તિલક કરતા “કેશવાયનમ કેશવ ધ્યાયામિ” ૨ દુટ્ટી-પર કરતા “નારાયણાયનમ નારાયણ ધ્યાયામિ” ૩ હૃદયમાં કરતા “માધવાયનમ માધવ ધ્યાયામિ” ૪ કંઠમાં કરતા “ગોવિદાયનમ ગોવિંદ ધ્યાયામિ” ૫ જમણી કંઠે “વિષ્ણવેનમ વિષ્ણુ ધ્યાયામિ” ૬ જમણે હાથે કરતા “મધુસૂદનાયનમ મધુસૂદન ધ્યાયામિ” ૭ જમણા કાનના મૂળે કરતા “ત્રિવિક્રમાયનમ ત્રિવિક્રમ ધ્યાયામિ” ૮ ડાબી કંઠે કરતા “વામનાયનમ વામન ધ્યાયામિ” ૯ ડાબે હાથે કરતા “શ્રીવરાયનમ શ્રીધર ધ્યાયામિ” ૧૦ ડાબા કાનના મૂળે કરતા “હૃષીકેશાયનમ હૃષીકેશ ધ્યાયામિ” ૧૧ પીઠે કરતા “પદ્મનાભાયનમ પદ્મનાભ ધ્યાયામિ” ૧૨ બેચીએ કરતા “દામોદરાયનમ દામોદર ધ્યાયામિ” એ પ્રમાણે બારે ઠેકાણે ભગવાનના દ્વાદશનામ લઈ તિલક કરવા. આકી રહેલા કુમકુમને ઘોઘને તે જળ “વાસુદેવાયનમ” એ મત્ર બણી માથે ચઢાવવું બ્રાહ્મણોને ઓકાર (પ્રણવમત્ર) પૂર્વક ઉપર લખેલા નામે બણી તિલક કરવાનો નિષેધ નથી એમ ઉપનિષદમાં કહે છે

મુદ્રા:—પછી શીતળ ગોપીચદનની મુદ્રા ધારણ કરવી તેનો વિધિ વેણુવેએ તિલક મુદ્રા ધારણ કર્યા સિવાય કાઈપણ સત્કર્મો કરવા નહિ તેના પ્રમાણના મોકો “મદનપારિજીત” ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે ટાંકેલા છે અક્ષપુરાણનું વચન —

યાગો દાનં તપો હોમઃ સ્વાધ્યાયઃ પિતૃતર્પણમ્ ।

મસ્મીભવતિ તત્સર્વમૂર્ધ્વપુંડ્રં વિનાશ્નતમ્ ॥

અર્થ—યજ્ઞ, દાન, તપ, હોમ, અભ્યયજ્ઞ, પિતૃનું તર્પણ એ બે ઉર્ધ્વપુંડ્ર તિલક ધરણ કર્યાવિના જે કરે તે સર્વ નિષ્ફળ થાય છે પદ્મ-પુરાણનું વચન —

ઉપવીતાદિવદ્યાર્યા શંખચક્રાદયસ્તથા ।

બ્રાહ્મણસ્ય વિશેષેણ વૈષ્ણવસ્ય વિશેષતઃ ॥

અર્થ—બ્રાહ્મણોએ તથા વેણુવેએ વિશેષે કરીને ઉપવીતની પેઠે નિત્ય શખ, ચક્રાદિ ધારણ કરવા તે ન ધારણ કરે તો દોષ લાગે છે તે વિષે બૃહન્નારદીય પુરાણનું વચન —

શંખચક્રાદિરહિતઃ પૂજાં યસ્તુ સમાચરેત્ ।

નિષ્ફલં પૂજનં તસ્ય હરિશ્ચાપિ ન તુષ્યાતિ ॥

અર્થ—ગોપીચંદનની શખ, ચક્રાદિક મુદ્રાથી ગહિત થઈ જે ભગવાનનું પૂજન કરેછે, તેનું પૂજન નિષ્ફળ થાયછે અને શ્રીહરિ પણ તેના ઉપર પ્રસન્ન થતા નથી

મુદ્રા કયા કયા અગમા ધારણ કરવી તે જમણા હાથના મૂળમા એટલે ખભાથી સહેજ નીચે ચાર ચક્ર, તેની નીચે ફરી એક નામમુદ્રા તેની નીચે એક શખ તેની નીચે ફરી એક નામમુદ્રા અને તેની આંગુળાંગુ બંને મળી ચાર પદ્મ ધારણ કરવા એજ રીતે જમણા રતન ઉપર વચમા માગ રાખી ત્રણ ચક્ર ઉપરા ચાપરી કરવા વચ્ચે રાખેલા માગમા અંકેક એમ બે શખ કરવા તેની આંગુળાંગુ બંને મળી ચાર પદ્મ કરવા ફરી દ્વિયમા એક નામમુદ્રા કરવી તેની હેઠળ ઉપર તથા આંગુળાંગુએ મળી ચાર સપ્રદાય મુદ્રાઓ કરવી. પછી લલાટમા તિલકની વચ્ચે નાકના મૂળમા એક ગદા કરવી તેના ઉપરાઉપરી માથાના બાજુ સૂધી ચાર સપ્રદાય મુદ્રાઓ કરવી પછી ડાબે હાથે ખમાની હેઠળ ચાર શખ તેની હેઠળ એક નામમુદ્રા, તેની હેઠળ એક ચક્ર તેની હેઠળ ફરી એક નામમુદ્રા અને તેની આંગુળાંગુ બંને મળી ચાર ગદાઓ કરવી તેજ પ્રમાણે ડાબા રતન ઉપર ઉપરાઉપરી વચમા માગ રાખી ત્રણ ચક્રો કરવા રાખેલા માગમા એક એક મળી બે શખ કરવા અને તેની આંગુળાંગુએ બંને મળી ચાર ગદાઓ કરવી ફરી જમણા કાનની નીચેથી કંઠ સૂધી જરા જરા માગ રાખી ત્રણ ચક્ર કરવા તેજ રીતે ડાબા કાનની નીચેથી કંઠ સૂધીમા વચ્ચે જરા જરા માગ રાખી ત્રણ ચક્ર કરવા અને કંઠના તિલકની વચ્ચે એક ચક્ર કરવું પછી નાભી ઉપર તથા જમણી ડાબી બન્ને કેડા ઉપર તથા પુઠ ઉપર તથા પાછળ બોચીપર તથા તાળવાપર એક એક ચક્ર કરવું એ રીતે શીતળમુદ્રા કરી પછી બૃહન્નારદીયપુરાણમા કહ્યા મુજબ “પ્રાણાયામ તત કૃત્વા સધ્યાવદનમાચરેત્” પ્રાણાયામ કરીને બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી તથા વૈશ્ય જાતિના વેણુવેઓ પોતપોતાના વર્ણાશ્રમધર્માનુસાર સધ્યાવદનાદિક કર્મો અવશ્ય કરવા બેઠાં મનુસ્મૃતિમા કહ્યું છે કે —

સંધ્યાહીનોઽશુચિર્નિત્યમનર્હઃ સર્વકર્મસુ ॥

અર્થ—જે સંધ્યાહીન અશુચિ છે તે સર્વ સત્કર્મોને હાયક નથી વળી સાક્ષાત્ સ્વરૂપ સેવા જેમને ઘેર ગિરાજતી હોય તેમણે તો સેવાના અવકાશમા બધાએ કર્મો યથાકાલે કરવાના છે નારદ પચરાત્રમા કહ્યું છે કે —

લૌકિકી વૈદિકી વાપિ ક્રિયા યા ક્રિયતે મુને ।

હરિસેવાંનુકૂલૈવ સા કાર્યા ભક્તિમિચ્છતા ॥

અર્થ—શિવજી કહેછે કે હું નારદ ! ભક્તિની ઇચ્છા કરનાર જે પુરૂષ છે તે તેણે લૌકિક તેમજ વૈદિક ક્રિયાઓ જે કરવી, તે હરિની સેવાના સાવકા-

શમા કરવી જેમકે મંગળભોગ ધરીને પ્રાત સધ્યા કરે, રાજભોગ ધરીને મધ્યાહ્ન સધ્યા કરે, તેમ ઉત્સવ વખેરેના દિવસોમા સેવાના કાર્યથી પહોચીને નિત્ય કર્મ કરવા કારણસર કાળનો લોપ થવાથી પ્રત્યવાય નથી, તે વિષે રકંદપુરાણમા ભગવદ્ વચન છે કે —

મન્નિમિત્તં કૃતં કર્મ કર્મલોપો ભવેદ્યદિ ।

તત્કર્મ કુર્વતે નિત્યં તિસ્રઃ કોઢ્યો મહર્ષયઃ ॥

અર્થ—જે મારા નિમિત્તે કર્મ કરે, તો તે કર્મ કરતા કદાપિ વૈદિક કર્મના કાળનો લોપ થાય તો તે કર્મ ત્રણ કરોડ મહર્ષિયો કરે છે અર્થાત્ કર્મકાલ લોપનું પાતક ભગવત્સેવા કરનારને લાગતું નથી તોપણ બનતા સુધી નિત્ય નિમિત્તિક કર્મનો લોપ સર્વથા કરવો નહિ

ભગવત્સેવા—વૈષ્ણવોને ભગવત્સેવા કરવી એ મુખ્ય ધર્મ છે જે ગાદીના સેવક હોય તે ગાદીના શ્રીમદ્વાચાર્યચરણ ગુરુદેવ પાસે પ્રાત કાળથી જ્ઞાનપર્યંતની સેવાવિધિ સમગ્ર લઈ પછી પોતાના ધરમા શ્રીનીસેવા પધરાવવી ઋતુઅનુસાર પૂર્ણ પ્રીતિપૂર્વક સેવા કરવી રાજસેવા કરવાની સર્વ પ્રકારે પોતાને અનુકૂળતા ન હોય તો, વૈષ્ણવોએ પોતાના શ્રીગુરુદેવના સેવ્ય સ્વરૂપની છબી ધરમા પધરાવી તેમની સેવા કરવી ધરમા મદિર હોય તો તેમા એક નાનું સીંહાસન ચોક્કી મદિરના બેત પ્રમાણે રાખી, તે ઉપર રૂઢએલ ગાદી તકીઆ મૂકી, તેપર એક મલમલની ચાદર ખીછાવવી મુખવસ્ત્ર તકીઆપર ધરી રાખવું પીઠના તકીઆપર મલમલનું સુવાળું વસ્ત્ર ધડીવાળી ધરવું પછી ગાદીપર શ્રીચિત્રજીને પધરાવવા વસ્ત્ર ઋતુને અનુસરતા ધરાવવા ગુજ્જની માળા છત્યાદિ જે શૃંગાર હોય તે ધરવા શ્રીમસ્તક ઉપર મોરપીછશહિત પાગ ધરવી પછી ફૂલની માળા ધરી, તુલસી ચરણાવિંદમા શમરૂપવા વેણુજી હોય તે ધરાવવા શુદ્ધ પવિત્ર જળ ક્ષારી ભરવાસાડ લાવી રાખ્યું હોય, તેમાથી ક્ષારી ભરી, તેપર વસ્ત્ર વીટી પડધાપર ધરવી પછી શ્રીપ્રભુજીને દર્પણ દેખડાવવું પછી મેવો તથા મીશ્રી જે સમયે જે સિદ્ધ હોય તેનો એક કટોરીમા ભોગ ધરવો મદિરના દ્વાર મંગળ કરી બહાર બેસી પ્રાર્થના કરવી કે હે પ્રભો! શ્રી મહાપ્રભુજીની કાનીથી તથા શ્રી ગુરુદેવની કાનીથી ભોગ આરોગ્યો પછી અષ્ટાક્ષર મંત્રની પાત્ર માળા તથા પોતાના શ્રીગુરુદેવના નામની એક માળા અવશ્ય ફેરવવી શ્રીમદ્ભાગવત શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા તથા ષોડશ ગ્રંથ જે વાચતા આવડતા હોય તો તેનો યથાશક્તિ પાઠ કરવો

ગદ્ય, પંચાક્ષરમંત્રજપ કરવા જેવી અપરસ હોય તો તેનો પણ દરરોજ જપ કરવો જે તેવી અપરસ ધરમા નહિ રહેતી હોય તો નદી, તળાવ, વાવ કે જે જળાશય નજીક હોય તેમા સ્નાન કરી ગદ્ય, પંચાક્ષરમંત્રનો જપ જરૂર કરવો

વર્ણાશ્રમ ધર્માનુસાર સધ્યા, ગાયત્રીનો જપ વગેરે જે વૈદિક નિત્ય કર્મ કરવાના હોય તે કરવા પછી ત્રણ તાલી વગાડી ભોગ સરાવવો આચમન મુખવસ્ત્ર કાઢી બીડી ધરાવવી જારી ફરી બરીને ધરવી શ્રીના દર્શન તથા ચરણસ્પર્શ કરી પછી સુખશય્યામા અથવા જાપીમા પોઢાડવા મંદિરદ્વાર મંગળ કરી દંડવત્ પ્રણામ કરવા પ્રસાદી જળને પોતાને પીવાના જળની મથની (ગોળી) મા મેળવવું પ્રસાદી મેવામિશ્રીને રમોઈ થઈ હોય તેમાના રવ પદાર્થમા મેળવવા પછી બ્રાહ્મણ હોય તો તેમણે પ્રસાદી અન્નથી બલી, વૈશ્વદેવ કરવો, મધ્યાહ્ન સમયે કોઈ અતિથિ આવ્યો હોય તો તેને અવશ્ય પ્રથમ પ્રસાદ લેવડાવવો આ ગૃહસ્થાશ્રમીયોનો ધર્મ છે અતિથિ વળતે ન મળે કે હમેશા તેને પ્રસાદ લેવડાવવાની પોતાની શક્તિ ન હોય તો ગૌત્રાસ વિશેષ કાઢવો પછી મહાપ્રસાદ લેવા વૈષ્ણવોએ કદાપિ અસમર્પિત એટલે અણુપ્રસાદી વસ્તુ ખાનપાનમા વાપરવી નહિ સિદ્ધાંતરહસ્ય ગ્રંથમા શ્રીમહા-પ્રભુજીએ અસમર્પિત વસ્તુ સર્વથા વર્જન કરવાની આજ્ઞા કરી છે —

અસમર્પિતવસ્તૂનાં તસ્માદ્વર્જનમાચરેત્ ॥

વળી કૂર્મપુરાણમા પણ અસમર્પિત વસ્તુ વાપરવાનો દોષ કહ્યો છે —

અનર્પયિત્વા ગોવિન્દે યૈર્મુક્તં ધર્મવર્જિતઃ ।

શુનો વિષ્ણુસમં ચાન્નં નીરં ચ સુરયા સમમ્ ॥

અર્થ — શ્રીગોવિન્દને અર્પણ કર્યાવિના જેણે ભોજન કર્યું હોય તેને ધર્મ-વર્જિત જાણવો તે ભોજનનું અન્ન જ્ઞાનવિષ્ણુ સમાન અને જળ તથા દૂધ સુરાપાન સમાન માનવું અર્થવેળ વેદના મહોપનિષદ્મા કહ્યું છે કે —

**સર્વે દેવાઃ સર્વે પિતરઃ સર્વે મનુષ્યાઃ વિષ્ણુનાઽશિતમ-
શ્રાંતિ વિષ્ણુનાઽઘ્રાતં જિઘ્રંતિ વિષ્ણુના પીતં પિવંતિ વિષ્ણુના રસિતં
રસયંતિ તસ્માદ્વિદ્વાન્ વિષ્ણુપહૃત મક્ષયેત્ ॥**

અર્થ — સર્વ દેવતાઓ, પિતૃઓ તથા મનુષ્યો પ્રભુના પ્રસાદી અન્ન, જળ, રસ, પુષ્પાદિનું ગ્રહણ કરે છે માટે વિદ્વાન પુરુષોએ શ્રીવિષ્ણુના પ્રસાદી પદાર્થો ઉપયોગમા લેવા વૈષ્ણવોએ બનતાસૂઝી અસમર્પિતથી બચતા રહેવું.

કદાપિ ઉપર લખેલો ઉત્તમ પ્રકાર પ્રવાસ, આશૈય વગેરે ખરી અડચણના કારણથી ન પળાય તો, સપ્રદાયના ચાલતા સદાચાર પ્રમાણે ભગવત્ પ્રસાદ તથા ભગવત્પ્રસાદી તુળસી તથા ભગવન્ચરણામૃત ઉપયોગના પદાર્થોમા મેળવીને તેમાનો દોષ મટાડી, પ્રસાદી કરી ઉપયોગમા લેવા આણેલા સર્વ પદાર્થોમાથી, થોડો ભાગ પણ પ્રથમ પોતાના ઉપયોગમા લીધો હોય તો તેમાનો બાકીનો ભાગ તે અર્ધભુક્ત કહેવાય છે તેવા અર્ધભુક્ત પદાર્થોનો વૈષ્ણવોએ શ્રીપ્રભુની સેવામા ઉપયોગ ન કરવો. એવી “સિદ્ધાંત રહસ્ય” ગ્રંથમા શ્રીમહાપ્રભુજીએ આજ્ઞા કરી છે.

મહાપ્રસાદ લેવાનો વિધ—પ્રસાદ લેતી વખતે દક્ષિણ મુખે બેસવું નહિ જળપાત્ર જમણી બાજુએ મૂકવું પોતાણું કરીને મહાપ્રસાદી પાતલ મકવી મહાપ્રસાદ લેતા પહેલાં પરમ પવિત્ર શ્રીભગવત્ સ્વરૂપનું ધ્યાન ધરવું. પછી પ્રસાદમાથી અધિકાર પ્રમાણે આપોશન તથા આચમન કરી, પ્રથમ પચ્ચાસ (પાચ કોળીઆ) ભાતના ભરી યથોચિત પ્રસાદ લેવો ભોજન કરતા ગ્રાસ ગ્રાસે મનમાં શ્રીહરિસ્મરણ કરતા રહેવું ભોજન સમયે મોન રાખવું કહ્યું છે પોતાના સ્વાર્થમાટે ભગવત્ પ્રસાદની કદીપણું નિંદા કરવી નહિ શ્રીપ્રભુને માટે બગડ્યા સુધર્યાનું કહેવામાં દોષ લાગતો નથી, કેમકે ફરી સાવધાનીથી સામગ્રી કરવામાં આવે છે

ભોજન વખતે કાગ, રજમ્બલા વગેરે હીન જાતિની દ્રવિ ન પડે એવા એકાંત સ્થાને ભોજન કરવા બેસવું ભોજન કરતા કરતા જળપાન કરવું પડે ત્યારે જમણા હાથના કાડાનો ટેન્ડ રાખી, ડાબે હાથે જળપાત્ર ઝાલી જળ પીવું એકલા ડાબા હાથથી જળપાન કરવામાં શાસ્ત્રે દોષ કહ્યો છે ભોજન થઈ ચૂકે એટલે અધિકાર પ્રમાણે શુદ્ધ આચમન કરી ઉઠવું પ્રથમ છાણ, માટીથી બે હાથ મસળીને ધાયા બાદ બાર કોગળા કરવા પછી મુખશુદ્ધિમાટે પ્રસાદી બીડી લેવી પછી પુરૂષે ચોડીવાર ફરી વસ્ત્ર બદલી વિશ્રામ લેવો સુહાસણ સ્ત્રીઓએ પોતાના સ્વામીની પાતલમાં બેસીને પ્રસાદ લેવો વિધવા સ્ત્રીઓએ જુદી પત્રાવલીમાં, ઈંદ્રિયો જેમ સારીરીતે નિયમમાં રહે તેવી રીતનો પરિમિત ભગવતપ્રસાદ દિવસમાં એકજ વખત લેવો ભોજન થયા પછી સુહાસણે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે મુખશુદ્ધિ કરી બીડી લેવી વિધવાને પાનની બીડી ખાવાનો શાસ્ત્રમાં નિષેધ છે માટે તેણે તો પ્રસાદી સોપારીમાત્રજ લેવી પછી વાસણ માણ, પોતાણાને ઠકાણે ત્રણવાર ગોબરમાટીથી લીપી ભોજન સ્થાન શુદ્ધ કરવું. સર્વ ધરકામથી પરવારી ચોડોવાર વિશ્રામ લેવો ત્યાર બાદ સકુટુબમણી પોતાના સ પ્રદાયના પોપાક તથા નીતિ ગ્રંથો વાચવા તથા માલગવા પુરૂષોએ વર્ણ પ્રમાણે પોતપોતાના વ્યાવહારિક ઉદ્યોગો નીતિપૂર્વક કરવા સ્ત્રીઓએ ત્રીકોરજની સામગ્રી વીણવા, ચૂટવા વગેરે સેવાપયોગી કામે કરવા.

સાંજે કરવાની વિધિ—વેળવેએ સાંજે સ્નાન કરી, વિધિ પ્રમાણે તિલકમુદ્રા ધારણ કરી, સેવામાં તત્પર થવું ઉત્થાપનથી શયન પર્યતની એવા સ્નેહપૂર્વક કરવી શયન થયા બાદ બહાર આવી, પોતાના વર્ણાશ્રમ પ્રમાણે સાયસંધ્યા ગાયત્રી તથા અષ્ટાક્ષરનો જપ, નિત્યપાઠ યથાવિધિ કરવા પછી મહાપ્રસાદ લઈ પ્રથમ લખ્યા પ્રમાણે મુખશુદ્ધિ કરી બીડી લઈ સ્વસ્થ થવું પછી ગામમાં ભગવત્ મંડળી કે સત્સમાગમ બ્યા થતો હોય ત્યાં વળવું આહ્વાનને મુખે શ્રીમદ્ભાગવત, શ્રીસુબોધિની, તત્ત્વ

દીપ નિબંધ, ષોડશ અથ સિદ્ધાંત ગ્રંથનું સારી રીતે શ્રવણ કરવું સંસ્કૃત અથો વાચી સંભળાવનાર ન મળે તો તેના ભાષાતરો તથા સંસ્કૃત અથોના સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ ન હોય તેવા ભાષા અથો વાચવા, સાંભળવા તથા મનન કરવા વેદ ગીતા, ભાગવત, નારદ પંચરાત્રથી વિરુદ્ધ અથોનું શ્રવણ કદી કરવું નહિ ગામમાં તેવો સત્સમાગમ કોઈ ઠેકાણે ન થતો હોય તો ઉપર લખ્યા પ્રમાણે પોતાના ધરમાજ બધા કુટુંબીઓએ ભેગા મળી આગ્રહપૂર્વક સત્સમાગમ તથા ભગવત્કીર્તન કરવું એક દિવસ પણ હરિકથા કીર્તન વિનાનો જવા દેવા નહિ નારદપંચ રાત્રમાં કહ્યું છે કે —

તદિનં દુર્દિનં મન્યે મેઘાચ્છન્નં ન દુર્દિનમ્ ।

યદિનં કૃષ્ણસંલાપકથાપીયૂષવર્જિતમ્ ॥

અર્થ — શિવજી કહે છે કે હે પાર્વતી ! વાદળે કરીને આચ્છાદિત દિવસ તેને હું દુર્દિન માનતો નથી, પણ જે દિને શ્રીકૃષ્ણમબધી કથા વાર્તારૂપી અમૃતનું પાન કરવાનું ન મળે તે દિવસને હું દુર્દિન ગણુ છું માટે સત્સમાગમ કરવાનો નિત્ય નિયમ કદી પણ ચૂકવો નહિ

સ્રવાનો વિધિ—યયાશક્તિ અષ્ટાક્ષરમંત્રનો જપ કરી શ્રીગોકુલચંદ્રમાજી વગેરે પ્રથમ લખેલા એકવીસ નામોનો ઉચ્ચારણ કરી ચરણામૃત લઈ સૂવું. ગૃહસ્થાશ્રમીઓએ શ્રીભગવાનમા સદૈવ ઉત્તમ પ્રકારનો રત્નેશ રાખે એવો સુલક્ષણવાન પુત્ર ઉત્પન્ન થવાની ઇચ્છા રાખવી એકાદશી, દ્વાદશી, અમાવાસ્યા, પૂનમ, શ્રાદ્ધ વગેરે વ્રત તથા પર્વના દિવસોમાં ગૃહસ્થાશ્રમીઓએ અવશ્ય જીતેલિય રહેવું

સામ્પ્રદાયિક પરચૂરણ જાણવાન્નેગ વિષયો.

દીક્ષા—વૈષ્ણવોએ પ્રથમ અષ્ટાક્ષર મંત્રનો ઉપદેશ લેવો એથી સાત ભક્તિના અધિકારી થાય છે શ્રવણ, કીર્તન, રમરણ, પાદસેવન, અર્ચન, વદન અને દાસ્ય સૂધીની સાત પ્રકારની ભક્તિ કરતા બ્રહ્મસંબધ કરવાને લાયક થાય છે પછી ઇશ્વરના અનુગ્રહનું પાત્ર થાય ત્યારે આત્મનિવેદન કરી શકાય છે. અને તેમ થાય ત્યારે તેની કરેલી સેવા પ્રભુ સાક્ષાત્ અગીકાર કરે છે સખ્ય તથા આત્મનિવેદન એ બે ભક્તિનું પ્રભુ પોતે દાન કરે છે. એ ભક્તિ ભગવાનની પરમકૃપા હોય તેનેજ પ્રાપ્ત થાય છે, જનોઈ લેવાથી દ્વિજની જેમ વૈદિક કર્મો કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે તેમ બ્રહ્મસંબધ કરવાથી ભગવાનની સેવાનો અધિકાર થાય છે. માટે જીવને ભગવત્સેવા કરવાનો અધિકારી કરવો એ બ્રહ્મસંબધનું પ્રયોજન છે. ઉપક્ષા બંને મંત્રની દીક્ષા વૈષ્ણવોએ અવશ્ય લેવી એમ “મંત્રસાર” નામક ગ્રંથમાં કહ્યું છે

દીક્ષિતાય વિશેષેણ પ્રસીદેન્નાન્યથા હરિઃ ।

બ્રાહ્મણઃ ક્ષત્રિયો વાપિ વૈશ્યઃ શૂદ્રોઽથવા પુનઃ ॥

एवं स्त्रियो वा यत्नेन गुरुमेव समाश्रयेत् ।

અર્થ—દીક્ષા ધારણ કરનારપર ભગવાન વિશેષે કરીને પ્રસન્ન થાય છે. માટે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, વૈશ્ય, શૂદ્ર તથા સ્ત્રીઓ સર્વે એ પ્રયત્ને કરીને ગુરુનો ઉપદેશ લેવો. ઉપદેશ ન લેનાર એટલે દીક્ષા વગર રહેનારને દોષ કહ્યો છે પદ્મપુરાણમા શિવજીનું પાર્વતીપ્રતિ વચન —

अदीक्षितस्य वामोरु कृतं सर्व निरर्थकम् ।

पशुयोनिमवाप्नोति दीक्षाहीनो मृतो नरः ॥

અર્થ—જેણે દીક્ષા ધારણ કરી નથી, તેના કરેલા સર્વ સાકર્મો નિષ્ફળ થાય છે અને મૂઝા પછી તેને પશુયોનિ પ્રાપ્ત થાય છે

ગુરુના લક્ષણ—દીક્ષા ગુરુપાસે લેવાની છે, માટે ઉપલા મત્રોની દીક્ષા કેવા ગુરુપાસે લેવી તે પ્રથમ જાણવું જોઈએ ગુરુ એ બે અક્ષરમા એવો અર્થ સમાયલો છે કે —

गुशब्द स्त्वंधकारः स्यादुशब्दस्तन्निरोधकृत् ।

अंधकारनिरोधित्वादुशरित्यभिधीयते ॥

અર્થ—ગુ શબ્દ અંધકાર વાચક છે અને રુ શબ્દ તેનું રૂધન સૂચક છે અર્થાત્ શિષ્યની બુદ્ધિમા રહેલો જે અજ્ઞાનરૂપ અંધકાર તેનો સદ્બોધરૂપ દીપકના પ્રકાશથી કરીને જે નાશકરે તેજ ખરા ગુરુ કહેવાય વળી શ્રીમદ્ધ્યાર્ણ્ય મહાપ્રભુજીએ “ તત્ત્વદીપ નિબંધ ” મા આજ્ઞા કરી છે કે —

कृष्णसेवापरं वीक्ष्य दंभादिरहितं नरं ।

श्रीभागवततत्त्वज्ञं भजे जिज्ञासुरादरात् ॥

અર્થ—શ્રીકૃષ્ણચ દ્રવી સેવામા પરમચતુર અને દભ, કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર વગેરે સર્વે દુર્ગુણથી રહિત, શ્રીમદ્ભાગવતના તત્ત્વને સમજનાર એવા લક્ષણવાન પુરુષને શિષ્યે પરમ આદરથી ગુરુ કરવો

શિષ્યનાં લક્ષણ—દીક્ષાતત્ત્વપ્રકાશિકામા કહ્યું છે કે —

शांतो विनीतः शुद्धात्मा श्रद्धावान् धारणक्षमः ।

समर्थश्च कुलीनश्च प्राज्ञः सच्चरितो यती ॥

एवमादिगुणैर्युक्तः शिष्यो भवति नान्यथा ।

અર્થ—શાત, નમ્ર, નિષ્કપટ, શ્રદ્ધાળુ, ધારણાવાળો સામર્થ્યવાળો, કુળવાન, વિવેકી, સદાચરણી તથા જિતેન્દ્રિય વગેરે જે યુક્ત હોય તેજ શિષ્ય થવાને લાયક છે. બીજી નથી

સ્ત્રી અને પુરૂષ બંને દમ્પતીઓએ એકજ ગુરુ કરવાથી પરસ્પર ભાઈ બેનનો સબંધ ગણાય માટે બંનેએ એકજ ગુરુ કરવા કે નહીં તે શકાનું સમાધાન—ઉપદેશમત્ર લેવાથી જે પરસ્પર ભાઈ બેનનો સબંધ થાય છે, તે અલૌકિક સબંધ છે અને વીવાહ થવાથી સ્ત્રીપુરૂષનો જે સબંધ થાય છે, તે લૌકિક સબંધ કહેવાય છે જે સબંધ અલૌકિક છે તે ભગવત સબંધી છે ને અનિત્ય છે, ને લૌકિક ને સબંધ તે વ્યવહાર સબંધી છે ને અનિત્ય છે, માટે લૌકિકસબંધ ને અલૌકિકસબંધ સાથે સરખાવી દોષરૂપ કરવો તે અધર્મીત છે, તેનું દટાત મહાભારતમા કહ્યું છે, ગૌતમે પોતાના શિષ્ય ઉત્તકને પોતાની કન્યા પરણાવી છે, જે વિદ્યાદાતા પિતાસમાન છે તો તેની પુત્રી બેન થઈ, જે દોષ હોય તો ગૌતમ આપેજ કેમ, માટે તેમ નથીજ ગણાવું વળી બ્રહ્મવૈવર્તમા કહ્યું છે કે

અન્નદાતા ભયત્રાતા પત્નીતાતસ્તથૈવચ ।

વિદ્યાદાતા મંત્રદાતા પંચૈતે પિતરઃ સ્મૃતાઃ ॥

અર્થ—અન્નથી પોષણ કરનાર, ભયથી પ્રાણને બચાવનાર, સસરો વિદ્યા આપનાર, મંત્રનો ઉપદેશ આપનાર આ પાંચેને પિતા કહ્યા છે તેમા સસરો પિતા થયો તો તેની પુત્રી બેન થઈ ત્યારે પરણવાનું પ્રયોજન તે વ્યર્થ થયું પણ તેમ નથી કારણ કે જે ઉપર લખેલા પાંચે પ્રકારના પિતા કહ્યા છે તે પિતાસમાન પુણ્ય બુદ્ધી રાખવા સારું કહ્યા છે તેથી જન્મ આપનાર પિતા કહી શકાય નહીં તેમજ એક ગુરુનો ઉપદેશ લેવાથી કાંઈ ભાઈ બેન કહી શકાય નહીં, માત્ર અલૌકિક સબંધમા ભાઈ બેનના જેવો સ્નેહ રાખવાનો સબંધ કહ્યા છે માટે એકજ ગુરુ કરવાના માહાત્મ્યનો આ શ્લોક છે—

આચારો ધર્મમાર્ગશ્ચ ગુરુમત્રશ્ચ દેવતાઃ ।

દંપત્યપત્યમૃત્યાદ્યૈરેકીકૃત્ય મહત્ફલમ્ ॥

અર્થ—સ્ત્રી તથા પુરૂષ, તથા પુત્ર તથા, ચાકર એ સર્વે મળી એક સદાચાર, એક ધર્મ, એક ગુરુ, એકજ મત્ર એકજ દેવતાનો આશ્રય કરવાથી મોટું ફળ થાય છે તેનું સાધન દીપિકા નામના ગ્રંથમા કહ્યું છે વૈષ્ણવોને વિષ્ણુ પચકવ્રત કરવાની આવશ્યકતાનો વિષય, પદ્મપુરાણના ઉત્તરખંડમા છેલ્લના અધ્યાયમા કહ્યું છે તે શ્લોક—

કૃષ્ણજન્માષ્ટમી રામનવમ્યેકાદશીત્રિતં ।

વામનદ્વાદશીતદ્વનૃહરેસ્તુ ચતુર્દશી ॥

વિષ્ણુપંચકમિત્યેવં વ્રતં સર્વાધનાશનં ।

નિત્યં નૈમિત્તિકં કામ્યંવિષ્ણુપંચકમેવહિ ॥

અર્થ—કૃષ્ણ જન્માષ્ટમી (૧) રામનવમી (૨) ચોવીસ એકાદશી મળીને એક વ્રત (૩) વામનદ્વાદશી (૪) નરસિંહ ચૌદસ (૫) એ પાંચ વ્રતો વિષ્ણુસંબધી છે. સર્વે પાપોને દૂર કરનારા છે, અને નિત્ય છે માટે એ પાંચ વ્રત વૈષ્ણવોએ આવશ્ય કરવા. તેથી બીજા અન્ય દેવતાના વ્રતો છે તે તે દેવતાના જે અનન્ય ભક્તો છે તેઓને તે કરવાના કહ્યા છે. જે કરવાથી તે તે દેવતાઓની વ્રત કરનારા ઉપર પ્રસન્નતા થાય છે. તેમજ વિષ્ણુભક્તોએ પોતાના ઈષ્ટ શ્રીકૃષ્ણને પ્રસન્ન કરવા સારૂ ઉપર લખેલા પાંચ વ્રતો કરવા.

શિવરાત્રિ વિષે દિનકર ઉદ્યોત નામના ધર્મશાસ્ત્રના ત્રયમા લખેલું છે કે શિવરાત્રિ વ્રત શિવભક્તોએ કરવું, અને જન્માષ્ટમીવ્રત વૈષ્ણવોએ કરવું. જે બીજીવ્રત કરે તો અનન્ય પણાનો ભંગ થાય છે અને વૈષ્ણવોને શિવરાત્રિવ્રત ના કરવું તેનું બીજી કારણ એ છે કે, શ્રીભાગવતના ચોથા સ્કંધમા એ વ્રતને ભૃશુરપીનો શ્રાપ થયો છે તેથી શ્રાપિતવ્રત કરવાથી દોષવાન થવાય છે માટે ન કરવું. પણ શિવજી સાથે દ્વેષબુદ્ધિ કદાપિ રાખવી નહીં. આપણા સ પ્રદાયમા શિવજીને ઇશ્વરકોટીમા ગણેલા છે અને વૈષ્ણવધર્મના ઉપદેશકરનારા છે, વૈષ્ણવશિરોમણી છે, માટે નમવા યોગ્ય છે અને માન આપવા લાયક છે પણ વ્રતો નિર્દિત છે અને શાપિત છે માટે ન કરવું.

તુળશીનીમાળા (૬૪) ધારણ કરવી તે વિષે નિર્ણયસિંધુમા પુરાણુ વાક્ય—

નિવેદ્ય કેશવે માલાં તુલસીકાષ્ઠસમ્ભવાં ।

વહતે યો નરો ભક્ત્યા તસ્ય નૈવાસ્તિ પાતકમ્ ॥

અર્થ—તુળસીના કાઢથી બનેલી માળા શ્રીહરીને પ્રથમ અર્પણકરીને પછી જ, તે માળાને ભાવસહીત પેરે છે તેના શરીરમા પાતક રહેતું નથી. એ મંત્રથી ભગવાનને ધરાવીને પ્રસાદી કરવી પછી તે માળા ધારણ કરવી તેનો મંત્ર, નિર્ણયસિંધુમા પુરાણુનો શ્લોક—

તુલસીકાષ્ઠસમ્ભૂતે માલે કૃષ્ણજનપ્રિયે ।

વિભર્મિ ત્વામહં કંઠે કુરુ માં કૃષ્ણવલ્લભમ્ ॥

એ મંત્ર ભણીને માળા પહેરવી—તુળસીમાળાનું માહાત્મ્ય સ્કંદપુરાણુના માર્ગશીર મહાત્મ્યમાનો શ્લોક —

તુલસીકાષ્ઠમાલાભિર્ભૂષિતઃ પુણ્યમાચરેત્ ।

પિતૃણાં દેવતાનાં ચ કૃતંકોટિગુણં કલૌ ॥

અર્થ—પિતૃકાર્ય અને દેવકાર્યને વિષે તુળશીની માળા પેહેરીને કાર્ય કરે તો તેને કળીયુગમાં કોટી ધણુ ફળ મળે છે તુળસીની માળા સદૈવ ધારણુ ન કરે તો દોષિત થવાય છે, તે વિષે રુદ્રપુરાણમાં લખ્યું છે કે:—

येषां न तुलसी माला ते नरा मूढमानसाः

अन्न विष्ठा जलं मूत्रं पीयूषं रुधिरं भवेत् ॥

अतस्सर्वेषु कालेषु न त्याज्या कंठमालिका ।

क्षणार्थं तद्विहीनो यः विष्णुद्रोही न संशयः ॥

અર્થ—જેણે કંઠમાં તુળશીની માળા ધારણુ કરી નથી તેને મૂઢ-બુદ્ધિવાળા જાણવા, અને તે અન્ન ખાય છે તે વિષ્ટા બરાબર છે અને જળનુપાન કરે છે તે મૂત્ર બરાબર છે, અને દૂધ પીએ છે તે લોહિ બરા-બર છે એ કારણુ માટે કંઠમાંથી તુળશીમાળાનો કોઈ પણ કાળે ત્યાગ ન કરવો, જે અર્ધક્ષણ માત્ર પણ ત્યાગ કરે તો શ્રીવિષ્ણુનો દ્રોહી થાય તેમાં સંશય નથી.

સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓને પાળવાના નિયમો.

સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓએ પોતાના પતિની સેવા કરવી એજ પરમધર્મ છે કદી પણ પતિની આજ્ઞા લોપવી નહિ, પોતાના સ્વામી સિવાય કોઈ પણ પરપુરુષમાં મન દોડાવવું નહિ વ્યભિચાર કરનારી સ્ત્રીઓને શાસ્ત્રમાં જે દોષ કહ્યો છે તે વિષે શ્લોક—

यावंतो रोमकूपाः स्युः स्त्रीणां गात्रेषु निर्मिताः

तावद्वर्षसहस्राणि नर्क ताः पर्युपासते ॥

અર્થ—પરપુરુષ સાથે વ્યભિચાર કરનારી સ્ત્રીઓના અંગ પર જેટલા રવાટા છે તેટલા હજાર વર્ષસુધી કુભીપાક નામના નર્કમાં દુઃખ ભોગવવું પડે છે માટે જીતેદ્રિયપણુ દૃઢ રાખી પતિની આજ્ઞાપ્રમાણે સેવામાં તત્પર રહેવું પણ સ્વતંત્રપણાથી કોઈ પણ ઠેકાણે જવું નહિ.

વિધવા સ્ત્રીઓના નિયમ—વિધવા સ્ત્રીઓએ પતિ મુવા પછી વિચિત્ર પ્રકારના કાચા રંગના વસ્ત્ર પહેરવા નહિ અને કોઈ પણ પરપુરુષનો સગ તથા પરપુરુષ સાથે ભાષણનો વ્યવહાર કદાપિ રાખવો નહિ, જીવતાસુધી પોતાની સર્વે ઈર્ષ્યાઓને વરા રાખી, હરિસેવા, રમરણુ, કીર્તન. અને વાર્તામાં પોતાના મનને પરાયણુ કરવું, દુઃખગનો ત્યાગ કરી અન્ન-ચારીના જે ધર્મો કહ્યા છે, તે ધર્મ વિધવા સ્ત્રીઓએ નિયમપૂર્વક અવશ્ય પાળવા.

શ્રીગોકુલચંદ્રમાળના ધરના સ્વરૂપો પૈકી જે સ્વરૂપોના બ્રહ્મસંબધ લીધેલા લોકો ચાલતા વખતમા હાજર છે, તેટલા માત્ર સ્વરૂપોની જન્મ દિવસોની યાદી.

શ્રીવલ્લભજી મહારાજ મહાસુદ ૧૪ સ વત ૧૮૧૧
તેમના ચાર પુત્રો

૧ શ્રીયદુનાથજી ઉપનામ મટુજી મહારાજ માગશ્વર વદી ૧૩ સ. ૧૮૭૫

૨ શ્રીગિરિધરજી મહારાજ શ્રાવણ સુદી ૧૩ સં ૧૮૮૮

૩ શ્રીત્રોવીંદજી મહારાજ અષાઢ સુદી ૭ સ ૧૮૯૩

૪ શ્રીગોકુળનાથજી મહારાજ માગશ્વર સુદી ૭ સ ૧૯૦૨

શ્રીગોવિંદજી મહારાજના ત્રણ પુત્રો

શ્રીદેવકીન દનાચાર્યજી મહારાજ ચૈત્ર સુદી ૩ સ ૧૯૧૫

શ્રીગોપાળલાલજી મહારાજ આષાઢ સુદી ૨ સ ૧૯૧૭

શ્રીજયદેવલાલજી મહારાજ કારતક વદી ૧૪ સ ૧૯૨૨

શ્રીદેવકીન દનાચાર્યજીના પુત્ર શ્રીવલ્લભાચાર્યજી આષાઢ સુદી ૩ સં ૧૯૪૮

એ જન્મતિથિઓ ગુજરાતી અમાન્ત માસ પ્રમાણે ગણવી. તે પોત પોતાના ગુરૂના જન્મ દિવસે ભગવત સેવા ખીરાજતી હોય તેને સારી સામગ્રી કરી અ ગીકાર કરાવવી અને યથાશક્તિ વૈષ્ણવો તથા બ્રાહ્મણોને પ્રસાદ લેવડાવી આખા દિવસના ઉત્સાહમા ધોળ મ ગળ કીર્તનાદિ કરીને રહેવું, અને જન્મદિવસ તથા પવિત્રાની યથાશક્તિ ભેટ કાઢી હોય તે પોતાના શ્રીગુરૂજી જ્યા ખીરાજતા હોય ત્યા ચોકશ રીતે પહોચાડી દેવી

નિષેધનો ત્યાગલોક:

यद्यच्छास्त्रे निषिद्धं तु तत्तद्यत्नेनवर्जयेत् ॥

અર્થ—જે વસ્તુ શાસ્ત્રમા નિષેધ કરેલી હોય તેને પ્રયત્ને કરીને ત્યાગ કરવી કામ ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, અને મત્સરતા એ છએ દુર્ગુણોનો ત્યાગ કરવો. પરસ્ત્રી નર્કસમાન ગણી કદાપિ તેનો સગ કરવો નહિ તેમજ દુર્જન બહિર્મુખ અને નારિતકનો સગ કરવો નહિ માતા, બેન, દીકરી વગેરે કોઈ પણ સ્ત્રીની સાથે એકાતમા બેસવું નહિ તેમજ ગુહ્ય બાપણું કરવું નહિ પરસ્ત્રીનો સગ આ લોક અને પરલોકમા નાશ કરનારો છે દશમીના વેધવાળી એકાદશી કરવી નહિ જયતીવ્રતો વિદ્વા તિથિઓમા કરવા નહિ, તામસી આહાર કરવો નહિ, સુતકીનું અન્ન, એકાદશાહનું ભોજન, બારમાનું ભોજન, પ્રેતભોજન વગેરેનો ત્યાગ કરવો લશણ, ડુંગળી (કાદા) ગાજર, કાળીગરુ, તડખુચુ રાતો મૂળો, ઘોળુ વ ત્યાક તથા કેફ ચઢે એવા પદાર્થોનો ત્યાગ કરવો જુગાર રમવો નહિ નીષિદ્ધ આહાર કરવાથી બુદ્ધિ બ્રષ્ટ થાય છે ને બુદ્ધિનો નાશ થવાથી આત્માનો નાશ થાય છે એવું શ્રીગીતાજીમા શ્રીમુખ્યમાં કહ્યું છે તે જલોક.

શુદ્ધિ નાશાત્પ્રણયતિ ।

ખર્ચ—બુદ્ધિનો નાશ થવાથી હું કાણુ છું અને મારું શું કર્તવ્ય છે એમ નિત્યઅનિત્ય વસ્તુનો વિવેક ન રહેવાથી આત્માનુ સ્વરૂપ જાણી શકતો નથી, અને વિમુખ થાય છે. હું પ્રભુનો દાસ છું ને પ્રભુ મારા સ્વામી છે તેમની ભક્તિ કરવી એજ મારું કર્તવ્ય છે એવું જ્ઞાન રહેતું નથી.

ગુરુ શિષ્ય સંવાદ સંક્ષેપ.—

શિષ્ય—જય કૃપાનાથ ! વૈષ્ણવનું કર્તવ્ય શું ?

ગુરુ—વર્ણાશ્રમધર્મપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણ ભક્તિ

શિષ્ય—ભક્તિ કેમ કરવી ?

ગુરુ—ભક્તિ નવ પ્રકારથી કરવી

શિષ્ય—નવ પ્રકાર તે કયાં કયાં ?

ગુરુ—શ્રવણ, કીર્તન, રમરણ, પાદસેવન અર્ચન, વદન, દાસ્ય, સખ્ય, આત્મનિવેદન એ નવવિધા ભક્તિથી સેવન કરવું.

શિષ્ય—એ પ્રકારથી સેવન કરવાથી શું ફળ મળે છે ?

ગુરુ—સેવા એજ સેવાનું ફળ છે કારણ કે પ્રથમ સાધન અવસ્થામાં જે સાધનરૂપ હતી તેજ ભગવત્કૃપાથી પ્રેમ લક્ષણા ઉત્પન્ન થયા બાદ પ્રેમસહિત તે ઉપર લખેલી નવવિધા ભક્તિઓ ફળરૂપ થાય છે,

શિષ્ય—મહારાજ, આપનો પુષ્ટિમાર્ગ, શાસ્ત્રમાં કહ્યો છે ?

ગુરુ—પુષ્ટિમાર્ગ, વેદ, ગીતા ભાગવતાદિકમાં જે ભક્તિમાર્ગ કહ્યો છે તેજ છે જેમકે એક વસ્તુના જે નામ હોય, તેમજ ઉપર લખેલા શાસ્ત્રોમાં જે ભક્તિમાર્ગ છે તેનેજ પુષ્ટિમાર્ગ કહીએ છીએ.

શિષ્ય—મહારાજ ! ભક્તિના ભેદો બહુ પ્રકારના કહ્યા છે તેમાં પુષ્ટિ ભક્તિમાર્ગ તે કયો ?

ગુરુ—શાસ્ત્રમાં સળુણુ ભક્તિના ભેદ એક્યાશી પ્રકારના કહ્યા છે ને બ્યાશીમી જે નિર્ગુણુ ભક્તિ કહી છે તેજ પુષ્ટિભક્તિનો માર્ગ એના ધણુ પર્યાયશબ્દો છે તે આ પ્રમાણે પુષ્ટિભક્તિ, પ્રેમલક્ષણા, નિર્ગુણુભક્તિ, તીવ્ર-ભક્તિ, અવ્યભિચારી ભક્તિ, અચળભક્તિ, નિર્મળભક્તિ, પરાભક્તિ, વગેરે નામોથી જે પ્રસિદ્ધ છે, તેનેજ આપણા સપ્રદાયમાં, પુષ્ટિભક્તિમાર્ગના નામથી કહીએ છીએ. મારે શાસ્ત્રમાં, પુષ્ટિમાર્ગ કયા છે એવી શકા કદાપિ કરવી નહિ.

શિષ્ય—મહારાજ, પુષ્ટિમાર્ગમાં ચાર પુરૂષાર્થ તે કયાં એ મને કૃપા કરી કહેશો ?

ગુરુ—શાસ્ત્રમાં ચાર પુરૂષાર્થ ગણાવેલા છે, તેના પ્રત્યેકના લક્ષણને ફળ જુદા જુદા કહેલા છે. પણ પુષ્ટિમાર્ગમાં તો ધર્મ એટલે દાસ્યપણુ રાખી

નિષ્કામવાસનાથી શ્રીકૃષ્ણચર્યાની સેવા કરવી, એજ મુખ્ય ધર્મ કહ્યો છે. અર્થ પણ શ્રીકૃષ્ણચર્યાને મળવાનો રાખવો.

કામ એટલે—શ્રીકૃષ્ણચર્યાના દર્શનની ઇચ્છા રાખવી તેને કહ્યું છે.

મોક્ષ—એટલે મમતાઅહતા મુકી શ્રીકૃષ્ણના થઈને રહેવું તેને કહ્યું છે, માટે વૈષ્ણવોએ આ લોકમાં તથા પરલોકમાં શ્રીકૃષ્ણની સ્નેહપૂર્વક સેવા કરવી એથી બીજું મોક્ષકળ ઇચ્છવું નહિ, જે સુખ ભજનાનદમાં છે તે મધરમાં મળી જવાથી નથી, માટે ઇશ્વરનું ભજન કરવામાં જીવનમુક્તિ પુરેલું કરીને ઇશ્વરને ભજે છે.

શિષ્ય—મહારાજ, પુષ્ટિભક્તિ શબ્દનો અર્થ કૃપા કરી કહેવાની આજ્ઞા કરશો ?

ગુરુ—પુષ્ટિ એટલે ઇશ્વરનો અનુગ્રહ જે માર્ગમાં ઇશ્વરના અનુગ્રહનું મુખ્ય કારણ રહેવું તેથી તે ભક્તિના માર્ગને પુષ્ટિમાર્ગ કરીને કહ્યો છે ઇશ્વરના અનુગ્રહ સિવાય નિર્ગુણ ભક્તિમાર્ગમાં કોઈ પણ જીવની પ્રવૃત્તિ થતી નથી તેથી તેને પુષ્ટિમાર્ગ એવું નામ કહેવામાં આવે છે.

શિષ્ય—ગુરુને શું પૂર્ણપુરુષોત્તમ, વા દેવ, કે પૂજ્ય માનવા ?

ગુરુ—તમારી જેવી પવિત્ર ભાવના હોય તે પ્રમાણે તમે માનો, પણ ગુરુએ એમો તો સાક્ષાત્ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ છીએ, અને દેવ છીએ એમ માની ધર્મવિરુદ્ધ આચરણ કરવા નહિ ને ધર્મવિરુદ્ધ આચરણ કરે તો પાપ થાય છે.

શિષ્ય—ગુરુએ શિષ્યને અને શિષ્યાને કેવા માનવા ?

ગુરુ—ગુરુનો એ ધર્મ છે કે પોતાના શિષ્યને, અને શિષ્યાને પોતાના પુત્ર પુત્રીવત્ માનવા બેઠાએ અને જેમાં તેઓનું હિત સમાયુ હોય તેવા ઉપદેશો દેતા રહેવું.

શિષ્ય—જય મહારાજ ! વૈષ્ણવ કેને કહેવો ?

ગુરુ—જેનામાં બાહ્ય અને અભ્યંતર વૈષ્ણવધર્મ દેખાતા હોય અથવા જેને વૈષ્ણવગુરુજી પાસેથી વિધિપૂર્વક વૈષ્ણવમત્ર હોય, દીક્ષા મળી હોય, અને જે પોતાના વર્ણશ્રમધર્મમાંથી ચલાયમાન ના થાય, શત્રુમિત્રને સમાન દેખે, કોઈની વસ્તુ ચોરે નહિ, કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા કરે નહિ પ્રાણીની માથે ક્રોધ થકી બાણ કરે નહિ, સર્વ પ્રાણીમાત્ર ઉપર દયા રાખે અને જેણે પોતાના મનને જીત્યું છે અને ગુરુમાં તથા ઇશ્વરમાં દૃઢભક્તિ હોય તેને વૈષ્ણવ કહેવો.

મુખ્યર્થ ખેતવાડી ખ્યાકરોડ ઘર નં ૧-૨ અને ૩ અહીંયા “તવવિવેચક”

છાપખાનામાં રા. લીલાજી હરી શિંદે એને છાપ્યું તે ગોરવાચી

શ્રી વલ્લભાચાર્યજી મહારાજ એને ચદાવાડીમાં પ્રસિદ્ધ કર્યું

